

VINDRÀ, QUE HO HE VIST

CONTORNS D'UN PROJECTE EN CONSTRUCCIÓ

PABLO SUESS

São Paulo, SP, Brasil

“I allò que en aquell moment es revelarà als pobles sorprendrà tothom, no pas per ser exòtic, sinó pel fet d'haver estat sempre amagat, quan haurà estat allò obvi” (Caetano Veloso).

Sumak Kawsay com a projecte

A l'imaginari de la humanitat, en els rostres soferts dels pobres i en els murs dels sistemes hi ha esquerdes, fins i tot esvorancs, pels quals passen raigs de llum i instants de felicitat. Són espais en els quals s'articulen utopies amb esperances d'un món amb vida plena, sense fam ni menyspreu. D'alguna d'aquestes esquerdes sistèmiques n'han irromput les discussions constitucionals a Bolívia i l'Equador al voltant del paradigma planetari d'origen quítxua: el *sumak kawsay*, que significa *bon viure*. En aquest moment històric en què assistim a l'esgotament d'un cercle civilitzatori, les discussions sobre la real possibilitat del *bon viure* continuen també a d'altres països.

El *sumak kawsay*, com a horitzó utòpic, és un paradigma crític i autocrític en construcció que apunta a una plataforma pluricultural i multisectorial. Apunta cap a l'èxode d'una situació esclavitzant i proposa un camí transformador. No pas tothom vol un nou camí, que serà ardu. Uns privilegien la situació esclavitzant i uns altres s'acomoden a l'esclavitud, reconciliant-se amb la precarització de la vida amb mesures de mitigació. Quan els programes d'eradicació de la pobresa de governs progressistes es financien amb la plusvàlua de l'explotació del treball i l'exportació de recursos naturals no renovables, aquests programes perpetuen la misèria que diuen que pretenen eliminar.

El paradigma del *bon viure*, amb el seu horitzó utòpic, no és pas un receptari ni pot ser la descripció d'un programa de govern en els seus detalls. *Sumak kawsay* és la visió d'un altre món possible. En aquest món, la humanitat forma part de la seva natura, però no s'hi dilueix. Per les conquestes culturals, la humanitat no es va emancipar de la natura, sinó que va afegir elements essencials a aquesta natura, com llibertat i igualtat, dignitat i autonomia, solidaritat i esperança, valors i sentit.

Però en la història de la seva evolució cultural hi va afegir també una pulsio destructiva envers la natura i davant la pròpia espècie humana. Aquesta pulsio

sobrepassa la mera destructivitat natural, perquè, també pel que fa a barbàrie, és cultura. Per tant, els afegits culturals de la humanitat es poden usar per progrés i dominació, per civilització i barbàrie. Amb aquest saber crucial, el paradigma planetari del *sumak kawsay* procura marcar pistes d'un nou equilibri, que podríem anomenar reconciliació entre humanitat i natura, o aliança de les víctimes de la barbàrie humana.

Per la seva natura reparadora i el seu horitzó utòpic, la proposta del *sumak kawsay* no va ser impulsada per superpotències del món globalitzat. Va irrompre de la memòria històrica i cultural de països petits i sectors explotats marcadament indígenes de Bolívia i de l'Equador. En la història humana, allò radicalment nou, revolucionari i messiànic es gesta sempre a la perifèria i a les fronteres dels imperis.

Discerniment, transformació, límit

Quins són els eixos de l'horitzó utòpic incorporats al paradigma constitutiu i fundacional del *sumak kawsay*, que procura no pas simplement reproduir una tradició quítxua mil·lenària, sinó exposar aquesta tradició a les potencialitats del món modern? El *bon viure* s'ha de veure com un aprenentatge històric, com a alternativa per al desenvolupament humà i econòmic d'avui i com a nova síntesis consensual entre el saber tradicional, la història republicana, la societat democràtica i el somni d'una vida que permet barrejar finitud i dignitat, materialitat i espiritualitat. L'horitzó utòpic del *sumak kawsay* compleix dues tasques, una tasca crítica –el discerniment girat al passat i aclarit per les potencialitats patològiques i destructives que bloquegen el futur de la humanitat–, i una tasca transformadora, que s'inspira en les potencialitats productives i humanitzadores d'avui. La primera, la crítica, és d'advertència; la segona, la transformadora, ve a descriure la bellesa d'una nova albada i el marc d'un quadre del qual n'aconsegueix mostrar amb prou feines les primeres pinzellades. On el *sumak kawsay* de l'any 2012 sobrepassa aquest límit

de les “primeres pinzellades”, on comença a presentar un quadre de futur ja dibuixat en molts detalls més enllà de principis i valors, allà decebrà, no només fills i nêts, sinó també tots els contemporanis, perquè haurà incorporat creativitat i esperança en un quadre previsible, mesurable i pragmàtic. La construcció del *bon viure per tothom* no és pas un procés lineal planejat en oficines. “Sorprendrà tothom per no ser exòtic, sinó pel fet d’haver estat sempre amagat, quan haurà estat allò obvi”.

Crítica succinta del model en curs

El *sumak kawsay* fa una crítica radical al model de desenvolupament basat en el creixement, en l’acceleració de la producció, en l’acumulació dels lucre i en l’aportació de recursos naturals. Comunitats indígenes, els territoris de les quals són travessats per les noves fronteres demarcades per empreses mineres i per l’agronegoci (soja, canya de sucre) pateixen avui l’impacte mortal de l’extractivisme.

El *bon viure* no s’ha de confondre amb el benestar en l’expectativa de creixement i consum il·limitats, sinó més aviat com a fre d’emergència i recerca d’un nou model postextractivista. Per crear dependència en els sectors de l’energia, miner, pesquer i agropequari, l’extractivisme impedeix l’autonomia dels estats i la llibertat de les nacions. L’extractivisme, en qualsevol de les seves expressions, és incompatible amb el paradigma del *bon viure*. En el camp energètic, qui pensa en el futur de la humanitat necessita substituir la despesa de fonts no renovables, estigmatitzar el deteriorament ambiental i pensar en la innovació d’una economia postpetroliera.

La destrucció ambiental està basada en la lluita dels humans contra la natura. Els pobles indígenes, que des de la colonització van ser considerats “els naturals”, han estat incorporats a aquesta destrucció de la natura.

Vindrà, que jo ho he vist

La natura no és pas enemiga, sinó aliada. El Dret Natural apunta no només a la dignitat humana, sinó també a la dignitat de la natura com a aliada del *bon viure* de la humanitat. El *sumak kawsay* reconeix la natura com a subjecte de drets.

Els éssers humans formen part de la natura. Per tant, el *bon viure* supera les dicotomies cartesianes entre *res cogitans* i *res extensa*, entre natura i humanitat, i entrellaça el temps lineal amb el temps circular, el mite de la història i l’objectivitat de la

producció amb la subjectivitat de la mare terra, que és matriu, *matrix* i *màter*. *Sumak kawsay* o *bon viure* és possible quan les persones viuen en comunitat entre elles i amb la natura. En considerar la natura com a subjecte i no pas com a objecte, en tractar-la com a aliada i no pas com a serva, el *sumak kawsay* proposa la seva incorporació a la història, no pas com a força productiva, sinó com a relació recíproca entre aliats que són éssers socials i naturals alhora.

En el *bon viure*, el valor d’ús de la mercaderia està per sobre del valor de canvi, defraudat per la plusvàlua, expropiada pel capital. La revalorització de la persona humana i de la natura forma part d’aquella saviesa divina que la humanitat ha rebut per molts camins.

Regne, resistència, rebel·lia

La construcció del *sumak kawsay* es fa mitjançant la pràctica d’una ciutadania radical, que es preocupa per les condicions materials i espirituals dels ciutadans. La pluriculturalitat d’aquest projecte va més enllà de la cultura quítxua i apunta a les múltiples aportacions d’una aliança àmplia per la vida.

El cristianisme com a projecte de vida té una contribució important –tot i que no pas hegemònica– per fer al *bon viure*. Interpreta la saviesa present en els diferents camins de resistència i rebel·lia del Regne en les esquerdes del sistema opressor i de la societat alienada. Aquesta saviesa travessa la història i fa, sempre de nou, que neixi la vida i convisqui la humanitat. La saviesa del Regne, com a saviesa del ben conviure de tothom, exigeix la despossessió que desestabilitza el sistema per la desafecció consentida de privilegis de la societat de classe. La desafecció, com a exercici de lliurar-se d’allò innecessari per tal que tothom pugui usufructuar allò necessari, sobrepasa l’esfera d’allò privat i d’allò individual. El despreniment, en la seva forma individual, pot ser comprès com a conversió, asceti, en la seva forma comunitària o sociopolítica, com a ruptura i solidaritat.

Els horitzons utòpics del Regne i del *sumak kawsay* poden sumar les seves energies crítiques i creatives davant allò que encara no és. Els nous espais de bon viure i de conviure no seran estructurats per la prosperitat del “més i millor”, sinó per un horitzó de felicitat i dignitat, de sentit i esperança.